

Karmester születik

- Győriványi Ráth György karmester -

„Kedves Gyuri!

(...) Örültem kimerítő beszámolódnak, és annak, hogy eddigi eredményeidet egy szép Haydn-felvétellel illusztráltad. (...) Igen jól megtaláltad a darab alaphangját, szenvedélyes és mégis éneklő tempókat vettél. Szépen, világosan van frazírozva, és ami a legfőbb: folyamatos, de lélegzik is! (...) Jól dirigálhattad, mert érződik, hogy megértéssel és szeretettel követtek. Csak a zenekarral való jó kapcsolatból születhet szép zenélés! ahol a zeneszerző elmondhatja, amit érzett, amit gondolt. Az előadónak és a karmesternek szinte el kell tűnnie! (...) Örülök, hogy idén is részt fogsz venni a szemináriumon. (...) ...mert örömmel láttam tavaly, a „Concerto”-nál és most a Haydn-felvételnél, hogy tudsz és mersz „énekelni.” (...) Továbbra is minden jót kívánva, szeretettel ölellek. –

P.S. Jársz-e eleget zenekari koncertre és operába? (Nagyon ajánlom!) Javasolom, hogy a nyári kurzusra készülj a Tánc-szövettel is,... Ha szükséged van ütéstechnikai tanácsra, úgy fordulj Párkaihoz¹, vagy Petróhoz, mert tőlem nehéz volna levélben efféle tanácsokat kapnod.” (1982. február 16.)

„Kedves Gyuri!

(...) Szerintem túl sokat szerepelsz! (...) Fontosabb, hogy sokat zongorázzál, megismerjed a zenekari irodalmat, és mennél több hangversenyt és operát hallgassál. Nem az a fontos, hogy nagy karmesterek dirigálják ezeket, mert az esetlegesen elkövetett hibákból is lehet tanulni – hogy magad majd idővel jobban csináljad. (...) Egy valamirevaló zenekar már a próba első öt percében tudja, látja és érzi, hogy mit tud a karmesterük. Aki nagy, sok és felesleges „előadással” kezdi, de egy rendes „Auftaktot” (...) nem tud adni – az menjen villamos-ellenőrnek! (...) Igazán én is csak akkor kezdtem megtanulni (és megérteni!) a karmesterséget, mikor (...) növendékeimnek szavakkal kellett megfogalmaznom, hogy mit, miért és hogyan kell csinálni. (...) A zenekar nem egy élettelen hangszer! Sok-sok élő muzsikusból tevődik össze, akik maguk is tudják mesterségüket. Velük együtt, közösen adjuk elő a műveket, és ezért az elismerő, megértő és emberikollegiális kapcsolat elengedhetetlen feltétele egy hibátlan és szép előadásnak. (...) A többi majd Szombathelyen. Addig is készülj szorgalmasan. Ehhez jó egészséget kívánok, és feleségeddel együtt sokszor üdvözöllek”

(1982. május 21.)

„Kedves Gyuri!

Örülök, hogy jól megy a munkád, és minden szakon örömed van.² Főleg a zongorázásra gondolok! Jó, hogy átírtál néhány partitúrát zongorára, de remélem, hogy előbb-utóbb zongoradarabokat fogsz hangszerelni, kisebb-nagyobb együttesre.”

¹ Párkai István, a Zeneművészeti Főiskola docense

² Győriványi Ráth György 1982 őszén kezdte meg zeneakadémiai tanulmányait

(1982. december 17.)

Kedves Gyuri!

(...) Örültem, hogy weimari működéséről bővebben referáltál, ... (...) kitűnően választottál a Beethoven V.-tel és Muszorgszkij-Ravellal.¹ (...) Kevésbé örültem és nagyon meglepett, hogy [Kurt] Mazur a Tannhäuser-nyitányt bízta rád. Ez nem könnyű darab, ... Nagyobb problémát ad a bevezetés ismétlése fortéban, és a nyitány vége, ahol a 16-os pas-sageokat² nyugodtan kell hagyni kijátszani! Nem szabad, hogy a karmester, önkívületbe esve, elveszítse a fejét! (...) Kitűnő választás a Páva-variációk, úgyszintén a Brahms-hegedűverseny is – mindkét műben van mit énekelni! (...) Remek ötletnek tartom, hogy részt vegyél Ferrara mesterkurzusán. Ha ezt Lukács Ervin már ajánlja, és hozzá is segít, úgy én sem tartom korainak.”

(1983. okt. 4.)

„Kedves Gyuri!

(...) Gratulálok, hogy már a második [osztályos] vizsgádon az „Eroica-t” dirigálhatod. Nem könnyű feladat. Pontosan 50 évvel ezelőtt Bruxellesben, Hermann Scherchen kurzusának nyilvános befejező hangversenyén, az ottani Filharmonikusok élén én is ezt vezényeltem! Úgy jártam, mint Te az első próbádon. Ugyanis egészen másképp vezényeltem, mint az órákon, (...) kotta nélkül vezényeltem, nagy sikert arattam és meg voltam elégedve magammal – csupán másnap reggel támadt rám Scherchen, a következő kedves szavakkal: „Sie Schein! Sie haben völlig anders dirigiert als bei den Stunden!”³ (...) Az „Eroica” indulása jó példa arra, hogy mit nem kell dirigálni! Az első két akkordról nincs mit mondani. A probléma a harmadik taktusnál kezdődik. Ehhez egy pontos és jó „Auftakt” és „leütés” kell; ezzel a nyolcadok megindulnak, és a felettük levő dallam megy, mint a vízfolyás. (...) Véletlenül éppen tegnap hallottam, illetve láttam a TV-ben a Soltival ezt a szimfóniát. Rossz volt nézni, elejétől végig, hogy folyamatosan (erőszakos mozdulatokkal!) ütötte a három negyedet. Ebbe már a zenekar is beleszédül, és a karmesternek sincsen módja mást kifejezni, mint a tempót ütni – mert két taktus után a karmesternek elfogytak az eszközei. (...) Visszatérve az „Eroica”-ra, ha jól ki akarod tölteni (...), akkor első sorban magadban kell érezned a legkisebb ritmusokat is! (...) Ne törődj a mozdulataid szépségével és kifejezésével, hanem igyekezz a mozdulatokkal az ütések *közt* időt kitölteni, hogy minden egyes hang és ritmus beleférjen [kiem. K. I.]. Ez esetben a zenekar magától eljuttassa, ami a kottában írva van – és nem kell őket nyomorgatni. (...) Köszönöm az aranyos képet nagy lányotokról. Nagyon édes kölyöknek látszik. Szinte hallom, amint énekel, és képzelem, hogy sok örömtök van vele. (...)”

(1984. ápr. 10.)

„Kedves Gyuri!

(...) Gratulálok az ösztöndíjhoz, és jól teszed, hogy három hónapot Bécsben fogsz tölteni. Van ott mit nézni és hallani! Tanulni is fogsz ott, vagy csak a sok kitűnő karmestertől akarsz sokat ellesni? Mindegy – hasznos legyen!”

(1985 7. hó (?))

¹ Egy kiállítás képei

² futamokat

³ „Maga pojáca! Egészen másképp vezényelt, mint az órán!”

„Kedves Gyuri!

(...) ...az elmúlt napokban nagy örömöm volt, mert régi, de talán leghűbb növendékem, Kőmíves János, aki nagy sikerrel működik Párizsban mint karmester és zeneszerző, meglátogatott, négy rövid napra. Nem lakott nálam, de minden nap [itt volt] reggel 11-től késő éjszakáig; emlékekről, tapasztalatokról és az ő jelenlegi és jövő terveiről volt mit beszélgetnünk. (...) Azért válaszolok beszámolódra bőven és részletesen, mert bevallom őszintén, hogy megismerésed óta nagyon megszerettelek, - mert tehetségesnek találalak. Azóta bebizonyítottad, hogy becsületes akarat van Benned,... (...) A Brahms-koncertet¹ kísérni nem könnyű. Én Menuhinna, Ojsztrahha és sok-másokkal csináltam, de a legnagyobb öröm volt magamat *általuk vezetett*ni hagyni. (Ez a nyitja a kísérésnek!)”

1985. nov. 30. (kiem. K. I.)

„Kedves Gyuri!

Levelednek több ok miatt nagyon örültem:

1. mert ha kissé késve is, de végre mégiscsak jelentkeztl!
2. már [annak is] örültem, mikor a budapesti versenyen sikert arattál (hiszen én „fedeztelek fel” Szombathelyen), [de]
3. méginkább örülhettem Parma-i sikerednek! Nemcsak, mert ez az általam legnagyobb tartott Toscanini neve alatt zajlott le, és többre tartom a budapestinél is, hanem mert ezt a Liszt Faust-szimfóniával nyerted. (...)
7. utolsóként említem, de nem kevésbé örültem szándékodnak, hogy meg akarsz látogatni Genfben. (...)

...szokásomhoz híven egy jótanáccsal (illetve tanítással) kezdem: Ne a pesti mintát utánozd! Legyél külömb, mint a pestiek! Bármennyire tehetséges vagy, és öntudatod is megvan, mégis legyél szerényebb! Ez ugyan általában nem karmesteri erény, de én azért tartottam Fritz Buscht a legjobb karmesterek egyikének, mert s z e r é n y volt, minden tudása, nagysága és szíve mellett. (kiem. S. L.) Remélem, hamarosan megvalósítod tervedet, és akkor tovább beszélgethetünk *személyesen*. -

(dátum nélkül - 1987 őszén, telén) (kiem. K. I.)

...**M**ég 1980-ban történt, hogy az egyik zenész barátom javasolta, menjünk le a szombathelyi Bartók-szemináriumra. Érdemes belehallgatni ott a karmesterkurzusba, hogy hogyan tanít Somogyi László- mondta. (akkor én már évek óta „karmesterkedtem”). Tehát lementünk csak egy napra, de rögtön *akkor* elhatároztam, hogy a következő évben nem csak mint hallgató veszek részt a szemináriumon, hanem *aktív* résztvevő is leszek. ...mert Somogyi László *hihetetlen szuggesztivitással* tanított!... Azt a fajta tanítást láttam akkor ott, amelyet én azóta is keresek, világszerte; amellyel nagyon ritkán találkozok az ember. Somogyi László úgy tanított, hogy egy na-

¹ a hegedűversenyéről van szó

gyon kész, és *aggyal feldolgozható* manuális-technikai koncepciót vegyített a zenével. Tehát nem csak vezénylestről volt szó (technikai értelemben).

Számára a felütés volt a vezénylet alfája és omegája. Úgy tanított, hogy mindig hasonlatokkal érzékeltette, mit miért kell csinálni. - ...Ahhoz, hogy egy nagyot tudjunk ordítani, ahhoz *előtte* egy nagy levegőt kell vennünk. Amikor az asztalra csapunk, *előtte* fel kell emelnünk a kezünket, hogy egy jó nagy „svungot” vegyünk. Ahhoz, hogy a bablevest a tányérba merhessük, *előtte* jó nagyot kell a nagykanállal meríteni a lábasból, és csak az tud leesni, amit *előtte* felemelnek. Somogyi Lászlónál mindig együtt vizsgáltuk az „okot” és az „okozatot”. Én nagyon sok iskolában, kurzuson, tanfolyamon, szemináriumon tanultam, gyakorlatilag mindenhol a világon. Tanultam például Bécsben, azután Németországban, Amerikában, Olaszországban. Megismertem szinte valamennyi nevesebb karmestertanárt. Azt figyeltem meg, hogy a karmestertanárok két csoportra oszthatók: az egyik típusra azt mondanám: ezek a „technokraták”. Ők megtanítják azt, hogy hogyan lehet és kell világosan (világos technikával) ütni-ütemezni, és ilyen módon segíteni a zenekar játékát. Csakhogy ezek a „karmesteriskolák” legtöbbször abszolút „zeneellenesek”. Itt csak egy nagyon érthető ütéstechnikáról esik szó, amely a zenéről nem sokat „közöl”, csak azt biztosítja, hogy a zenekar együtt játsszon. A másik tanítási koncepció ennek éppen az ellenkezője; ahol *csak* zenéről van szó. Itt arról beszélnek, hogy mit „mond” egy zene, mit „fejez ki” - minden mozdulat, minden frazeálás nagyon sima, nagyon gömbölyű, nagyon „muzikális”, csak éppen arról nincsen szó, hogy ott van száz zenész, és azoknak *együtt* és egyféle módon kell játszaniuk. Holott a karmester egyik legfőbb feladata, hogy ezt a 100 embert *irányítsa*. Vezesse és vezényelje őket. – Nos, az, aki mind a két irányból tanulja ezt a mesterséget, *abból* lehet talán egy jó karmester. Aki pedig a dolog *mindkét* részét tanítja, az a jó karmestertanár. Somogyi László ilyen volt.

Tehát 81-ben felvételiztem a kurzusra, aktív részvevőnek – és életem egyik legnagyobb sikere, hogy Somogyi László felvett! Nem voltam még zeneakadémista, a konzit¹ se végeztem (a Kölcsey gimnáziumba jártam), tehát én abszolút „az utcáról” érkeztem. Jó néhány már működő, vagy diplomás karmestert szorítottam ki a kurzusról... (pedig addig nem tanultam dirigálni). A másik nagy dolog, hogy Bartók Concertóját kellett ott vezényelni, azon tanultunk. Ez egy hatalmas „falat”, főleg egy kezdőnek! Viszont én már az előző évről tudtam, hogy ez lesz a következő nyáron a szeminárium anyaga, - és nagyon szerettem ezt a darabot! Így aztán egész évben (a két nyár között) tanultam - és így 1981-ben már, mint aktív részvevő dirigálhattam a Concertot. A Szombathelyi Szimfonikusok játszottak (Petró János volt akkor a zenekar vezetője, és egyben Somogyi asszisztense is). Jól ment a Concerto, és a *vezénylése* is jó volt –és nagy meglepetésre Somogyi László rögtön nagyon megdicsért. Ez nála ritkaság volt. Én meg nagyon figyeltem, minden szavát az emlékezetembe véstem; rögtön megértettem, milyen nagy dolog az, hogy Somogyi Lászlótól tanulhatok!... Nem is izgultam, csak *nagyon* igyekeztem – talán ezért is intettem be egy tutti-akkordot egy egész ütemmel korábban. És akkor *az egész zenekar* belépett!

- Pardon... elnézést kérek - mondtam -, vegyük mégegyszer innen a... - De Somogyi László megállított.

- Látják, így születik a karmester. Ha egy karmester egy egész zenekart meg tud győzni arról, hogy akkor is neki van igaza, amikor nincs, az egy igazi karmester.

¹ Bartók Béla Zeneművészeti Szakközépiskola

Somogyi László diplomát
nyújt át Győriványi Ráthnak
(Bartók-szeminárium,
Szombathely, 1981)

Persze nem mindig ment ilyen simán.

Beethoven 1. szimfóniáját vettük, mert Bartók kurzus ide-vagy oda, ő mást is tanított, hiszen tudta, hogy egy fiatal karmesternek az alapokat a klasszikusokon keresztül kell megtanulnia. Nos a Scherzo tételben kiderült, hogy nem tudok még vezényelni. A zenekar az első 16 ütemben a felére lassult.

- Pardon.... elnézést kérek- mondtam-, vegyünk még egyszer innen a... De Somogyi rám ordított:

- Nem kell elnézést kérnie, nem tehet róla, ha nincs ritmusérzéke! Mégegyszer!

Somogyi László hét évet tanított a Zeneakadémián, és nem is jónéhány, de sok *tucat* nagyon jó karmester került ki a „szárnyai alól”! (Nem egy közöttük nagy nemzetközi karriert, vagy éppenséggel világkarriert csinált.) Ez a *tény* a Guinness-könyvbe való, ez valóban egy egészen elképesztő dolog! Ha a Somogyi-tanítványok nem lettek volna elég jók, akkor hiába jutottak volna ki Nyugatra - valószínű, hogy ott is csak szolfézst tanítottak volna, egy zeneiskolában. Ráadásul mindez Magyarországon történt, tehát Somogyi László nem Bécsben, a Hochschule für Musikon tanított, vagy a New Yorki Juilliard School-ban. Mi „kívül vagyunk ezen a körön” – mert természetes az, hogy aki Bécsben végez, annak az *induláskor* is sokkal nagyobb előnye van. Dehát olyan jók voltak '56 után a Somogyi-növendékek, hogy Nyugaton is vezető színházakhoz, nagy zenekarokhoz, vagy elsőosztályú operaházakba kerültek – és ez abszolút kiemelkedő eredmény!!

– És az, hogy Magyarországon mindezek után Somogyi Lászlót ennyire elhallgatják, ezt én egyszerűen szűgyennek tartom. Ez a magyar zenei élet szűgyene! Nem lehet azt mondani, hogy csak „el lett felejtve” – mert akikkel csak beszéltem, akiknek Somogyi László a műveit játszotta-bemutatta, vagy akiket mint szólistát kísért, vagy akik együtt játszottak vele... ezek az emberek mind határozottan kijelentették, hogy egy *felejtettetlen* karmester-egéniség volt. S én ugyanezt tapasztalom a világban is: nem egyszer fordult elő, hogy egy impresszárió, egy menedzser, vagy egy karmester látta az életrajzomban Somogyi László nevét – és „rákérdezett”: tényleg tanultam-e nála?! Vagy csak egyszerűen megkérdezi egy zenekari tag (akárhon is a világon), hogy én valóban ismerem Somogyi Lászlót? ...mert Somogyi egyszer vezényelte őket, és *azt* a zenekar nem felejtette el. Egy *zenekar*, amelyet évente akár több tucat karmester vezényel; több tucat különböző karmester, egyik ilyen emléket hagy maga után, a másik olyat, legtöbbször azonban a zenekarok hamar elfelejtik őket. Jön a következő. Viszont Somogyi Lászlóra évtizedek után is emlékeznek a zenekarok! És ez egy nagyon nagy dolog; ez azt jelenti, hogy ő valami nagyon „komolyat” hagyott bennük. Negatívát csak emberi vonatkozásban mondtak róla. Abban általában mindenhol megegyeztek, hogy nagyon „kemény leány” volt, de *a* koncertek, amit létrehoztak – azokat mindenki csodálta. Azt se vonta kétségbe senki, hogy egy nagy zenekarnevelő volt - egy olyan vendégkarmester, akitől *tanultak-tanulhattak* a zenekarok. Magyarországon (az egyetlen ország!) ezzel szemben éppen ellenkezőleg nem beszélnek Somogyi Lászlóról, „nem emlékeznek rá”. Elfelejtették... – Elfelejtették azt az embert, akinek ki tudja hány jobbnál-jobb felvétele van a Rádió archívumában! Mikor hallhattunk utoljára Somogyi-felvételt a Rádióban? Mostanában sok-sok archív lemez jelenik meg – a régi „nagyokról” – énekesek, karmesterek, vonósok és zongoristák, Svéd, Szecsődy, Széll, Ormándy, Zathureczky, Banda, Fischer Annie... - megjelent talán valaha is egy Somogyi-lemez?! Legalább *egyetlen* CD? Nem, nem érdemes keresni. Somogyi Lászlóról egyetlenegy lemezt sem adtak ki. A ze-

nepolitika még annyira se vette a fáradságot, hogy valami híret, valami jelét adja, hogy Somogyi László „létezett”! S valahogy én úgy érzem, hogy ezt csak „irányítani” lehetett. Ez nem lehet véletlen! Csak az okát nem értem ... ha megnézzük azt, hogy hány közepszerű felvétele van forgalomban *például* az Állami Hangversenyzenekarnak mondjuk akár Ferencsik Jánossal is, akkor – engem fölháborít az, hogy Somogyi Lászlótól egyetlen egy felvétel sincs. Tehát én inkább egy *szándékos* elhallgatást vélek felfedezni ebben a dologban - mert ha valaki hallotta az ő koncertjét, ha valaki csak egyszer látta őt vezényelni, próbálni – akkor tisztában kellett lennie, hogy egy *hatalmas* egyéniséggel volt. És ez még akkor is *igaz*, hogy ha én - mint „kritikusa” - azt mondom: Somogyi László nem tudott úgy vezényelni, mint ahogy növendékeitől elvárta, sőt megkövetelte! Az ő mozdulatai korántsem voltak mindig olyan világosak, mint amilyennek... mondjuk tőlünk szerette volna látni. Tehát ha a Somogyi-tanítványok, a mi ütéseink csak megközelítően olyan *kevésbé* lettek volna világosak, akkor... sehogy nem álltuk volna meg a lábunkon előtte. - Csakhogy ez a hatalmas *személyiség*, ez „sütött” belőle! Állandóan, mindig, folyamatosan. Hangversenyen és próbán is.

A Zeneakadémián Szöllőssy Andrásához jártam partitúraolvasás-órára, és minthogy a partitúraolvasás nekem sose volt „nagyon erős” oldalam (mivel zongorázni nem tudok valami jól), gyakran hamarabb befejeztük az órát, és utána Szöllőssy Tanár úr sokat mesélt nekem zenéről, irodalomról, kultúrtörténetről, és előadóművészekről – így Somogyi Lászlóról is. Gyakran felemlgette, hogy a zeneszerzők szinte versenyeztek, hogy Somogyi László *mutassa be* a darabjaikat! Mert akkor biztosak lehettek benne, hogy a darabjaik úgy szólnak meg, ahogy azt szerették volna. Tökéletesen, mint ahogy azt elképzelték – ahogy arról csak megálmodták.

Somogyit elfelejtették, vagy egyszerűen szándékosan nem akarnak hallani róla! Kicsit olyan mint amit Dohnányival csináltak. Hányan lehetnek még?

Sokszor beszélünk a „világhírű magyar zenepedagógiáról”,... a kimagasló magyar zeneoktatásról - de ilyenkor azt az embert, aki *megalapította* a karmestertanszakot a budapesti Liszt Ferenc Zeneművészeti Főiskolán, aki egy *magyar* karmesteriskolát, egy *zeneiális* karmesteriskolát hozott létre,... aki jobbnál-jobb hangversenyek *százait* adta magyar embereknek, a magyar nemzetnek... aki talán az első *nagy* Bartók-dirigens volt... sáttöbi és satöbbi = ezt az embert meg se *említik*?! És ha az „újaknak”, az újabb generációnak beszélünk Somogyi Lászlóról – soha nem is *hallottak* róla... Azután a hatalmas, *tizenegy-éves* tevékenység után, amelynek az egész hazai zenei élet a háború után az *indulását* köszönhetette...? Én azt gondolom, hogy Somogyi László annyi mindent „letett az asztalra”, mint csak kevesen, nagyon-nagyon kevesen! - És akkor: volt – nincs?... Ez egyszerűen szégyenletes...

És itt vannak a levelei; tíz levél, amit Somogyi Lászlótól kaptam, 1982 és 1987 között. Azt mondhatnám, hogy a bibliája lehetne ez minden karmesternek – és a fiatal karmestereknek méginkább. Ezekben a leveleiben Somogyi László nagyszerű tanácsokat ad, minden téren, minden kérdésben, emberi vonatkozásban, és persze a karmester aspektusából. – És most, tíz év elmúltával ismét elolvastam ezeket a leveleket, és még most is újabb és újabb jó tanácsokat, intelmeket, figyelmeztetéseket, stb. találok ben-

nük. De akkor *még* hasznosabb volt nekem. S amit én írtam – azok is elég hosszú levelek voltak... Beszámoltam a gondokról, problémáimról, olyan dolgokról, amik éppen akkor foglalkoztattak – és Somogyi László *mindig* válaszolt nekem. Az első időkben inkább mint egy növendékének, később - amikor már versenyeket nyertem, és egyre sikeresebben dirigáltam, és egyre több helyen, akkor - már mint fiatal kollégájának. Segítséget akart nyújtani, megpróbált a továbbiakban is „istápolni”, lámpást tartott folyamatosan, hogy mutassa, merre kell mennem. De egyszer azt is írta, hogy ő nem akar beleszólni a tanárom, Lukács Ervin munkájába, mert biztos abban, hogy jó kezekben vagyok. - Ez minden kétséget kizáróan így van: Lukács Ervin növendékei (ki több-ki kevesebb tehetséggel, de) mindegyik megtanulta és megtanulja a mesterséget! ...Most eszembe jut Kesselyák, Gál Tomi, Ertüingealp, Héja „Domos”, Deák Andris vagy a „Hamar” neve. De ott van még Vashegyi, Kocsár, Kollár¹ – se vége-se hosszán a sornak. Mi mind Lukács Tanár úr tanítványai vagyunk (és most azonnal bocsánatot kérek attól a sok-sok kollegámtól, akiknek nem mondtam a nevét). Nekünk Lukács Ervin azt adta tovább, amit Somogyi László neki adott: *megtanította vezényelni* a növendékeit! – És mi mindannyian „Somogyi László-unokák” vagyunk.

Mi a Somogyi iskolának az alapja? Somogyi László, akárhányszor csak tanított, legeslegfontosabbnak a felütést tartotta. (A karmesterek gyakorlatilag semmi mást nem csinálnak, mint: felütések sorozatát. - Tehát gyakorlatilag nekünk mindent egy negyeddel, vagy egy ütemmel *korábban* kell mutatni a zenekarnak. S ennek az az egyszerű oka, hogy így és csak így van ideje a zenekarnak, hogy lereagálhassa azt, amit a karmesterek tőlük kívánnak.) Somogyi Lászlónak senki se tudott *elég* jó auftaktot adni! (ez még Szombathelyen volt) - volt olyan, hogy valaki csak megmozdította a karját, hogy beintse a zenekart, ...és ő már elkezdett kiabálni, hogy nem jó! Vagyis még „le sem ért” az ütés, a zenekar még be se lépett - ...de *már* nem volt jó! És akkor magyarázta el, hogy „mire jó” a felütés. Olyan, mint amikor a levest merik ki a tálból. Laza karral, könnyű izomzattal – különben kilöttyen a leves... Hát ezt minden nap gyakoroltuk Szombathelyen, próbálgattuk és kerestük-keresgéltük, hogy a legjobb „ízű” a felütés. És a kurzus végén Somogyi László hozott minden tanítványának – egy tábla svájci csokoládét. Mert a csokoládé papírján Hófehérke volt a hét törpével, és éppen vacsoráztak... Hófehérke kezében merőkanál volt. A törpéknek osztogatta a levest, a tálból... Hófehérke megmutatja, milyen a jó auftakt. Ez is Somogyi László.

(1999. szeptember 3.)

„Kedves Gyuri!

Köszönöm Siennából írt leveledet, melynek nagyon örültem, mert tele van jó hírekkel. (...) Egyébként koromhoz képest jól vagyok, és mindig tevékenyen. Ez éltet és tölt el még 80 év után is, reménnyel és bizalommal a további rövid időmre... Az itteni kevés barát mellett volt növendékeim is sűrűn jelentkeznek telefonon, levéllel, sürgönnyel. Jól esik ez a kapcsolat a fiatalokkal, mert ez engem is fiatalít!... (...) ...örülök, hogy csalá-

¹Kesselyák Gergely, Gál Tamás, Alpaslan Ertüingealp (Törökországból jött!), Héja Domokos, Deák András, Hamar Zsolt, Vashegyi György, Kocsár Balázs, Kollár Imre – nagyszerű fiatal karmesterek (Gy. R. Gy. jegyzete)

dod ismét gyarapodott! Köszönöm a küldött képeket,... (...) Nagyszerű, hogy van módod ismétlésekkel-megismétléssel gyarapítani tudásodat. A gyakori ismétlések érlelik meg a karmester képességeit! (Nem szabad sietni, mint ezt Bruno Walter mondta: „Warten ist die größte Kunst!”¹) Hagyj időt magadnak, hogy tovább érhesél. (...)

(1987. szept. 11.)

¹ „Várni – a legnagyobb művészet!”